

Aanslag op de begroting

Auteur(s):

Jonkhoff, W.

Verschenen in:

ESB, 86e jaargang, nr. 4324, pagina 713, 21 september 2001

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Bij de duizenden doden en miljarden dollars schade na de tragische ramp in New York en Washington van vorige week valt de Miljoenennota dit jaar nogal in het niet. Is het nuttig om over balansposten te filosoferen als er blijkbaar zoveel onzekerheid is omtrent de toekomst?

Velen menen dat deze toekomst er veel donkerder uit zal zien dan tot vorige week dinsdag werd verwacht. De 'no future'-gedachte is terug en de gerezen onzekerheid leidt soms tot overdreven bespiegelingen, over nieuwe tijdperken en derde wereldoorlogen. Maar er is wel degelijk reden tot zorg.

Tijdens een overspannen televisiedebat afgelopen zondagavond wees voormalig minister van Binnenlands Zaken Peper er op dat ook in Nederland de inlichtingendiensten moeten worden gereorganiseerd. Om een beter antwoord te vinden op de onzekerheid die terrorisme ons voorschotellet, zou het nodig zijn de Nederlandse inlichtingendienst te integreren met internationale inlichtingendiensten en de politie. Op het moment van schrijven wordt een Brusselse anti-terreurtop aangekondigd. Ook is in ons land een zogeheten 'doegroep' opgericht, die zich moet bezig houden met de strijd tegen terrorisme. De groep bestaat uit de premier, beide vice-premiers en enkele ministers.

De Amerikaanse auteur Kaplan gaat een stap verder dan doegroepen. Hij meent dat de bezwaren tegen het gebruik van geweld om ander geweld af te wenden steeds kleiner worden¹. Het besef dringt immers door dat de economische hegemonie van de Westerse wereld niet absoluut is maar relatief aan de eigen veiligheid. Dat verhoogt de prijs die men bereid is voor veiligheid te betalen. Dit zal ook wel nodig zijn want deze prijs is flink gestegen. Het blijkt veel moeilijker en inspannender om de gewenste informatie over gevaren en bedreigingen op tijd te verkrijgen. Bovendien moet de juiste informatie worden gescheiden van de grote hoeveelheden onzin die men van overbezorgde anonieme burgers krijgt. Vervolgens moet snel en adequaat op relevante informatie worden gereageerd. De vereiste reactiesnelheid, aldus Kaplan, is een extra reden om het met de door vrijheid en democratie vereiste normen, waarden en plichtplegingen niet zo nauw te nemen. De door sommigen veronderstelde 'dubbele moraal' in het buitenlands beleid van 's werelds enige politiegagent zal nog toenemen.

Alles van waarde is weerloos - blijkbaar heeft de in de Westerse wereld gecreëerde welvaart zich door zijn omvang en de manier van waarde toevoegen kwetsbaarder gemaakt dan werd gedacht. Een logische reactie is dan om minder waarde in huis te halen. Goederen met een lange consumptieduur zullen minder worden gekocht. Eerst wachten op nieuwe feiten, zullen vooral veel Amerikanen denken². Het resultaat is duidelijk: op microgebied resulteert welvaartsdaling doordat op zich nuttige uitgaven niet meer worden gedaan, op macroniveau stort de hieruit voortvloeiende daling van de consumptieve vraag, die met de dreigende recessie eigenlijk nog de enige pijler van de economische groei in de vs was, ons definitief in de lang gevreesde recessie.

Hoe groot dit effect is, valt te bezien. Er bestaat economische ratio voor de veronderstelling dat kleine risicoveranderingen enorme reacties oproepen. De risicoperceptie van mensen is nu eenmaal wat anders dan de objectieve, meetbare risicopositie. De eerste hangt wel met de laatste samen, maar vooral ook met de eerdere subjectieve percepties. Aldus worden kleine kansen overschat en grote kansen onderschat³. Daardoor wordt vaak paniekerig gereageerd op kleine veranderingen van risico. Het meest saillante voorbeeld daarvan vormt thans de luchtvaart; hoewel ook na 11 september het vliegtuig statistisch gezien het veiligste vervoermiddel is, worden geboekte reizen op grote schaal afgezegd en vindt onder luchtvaartmaatschappijen zonder pardon een strenge selectie plaats op basis van liquiditeit.

De berichtgeving is derhalve van grote betekenis voor de gemoedstoestand van de geschrokken burger⁴. De verwachting is immers een gewogen gemiddelde van voorafgaande subjectieve percepties en de huidige feiten. Natuurlijk, de centrale banken hebben effectief een algemene liquiditeitscrisis voorkomen door flink geld in de economie te pompen en de rente te verlagen, hetgeen weer bestedingen uitlokt. Zelfs zijn er commentaren als zou president Bush in zijn rol van massapsycholoog groeien. Maar de mokerslag die vorige week dinsdag door vele individuele subjectieve risicopercepties kliefde, zal nog zeer lang nadreunen. Tenzij nieuwe feiten nog schokkender zullen zijn.

Ook voor Nederland waren de gevolgen al groot. Het kan niet anders of we zullen nog flink wat merken van de ramp en zijn gevolgen, ook in financieel en economisch opzicht. Een goede reden om kennis te nemen van de robuustheid van de overheidsfinanciën

1 R.D. Kaplan, De geschiedenis slaat altijd terug, *NRC Handelsblad*, 15 september 2001.

2 Zie bijvoorbeeld H.L.F. de Groot en D.P. van Soest, [Investeren onder onzekerheid](#), *ESB*, 26 maart 1999, blz. 230.

3 Zie R.H. Koning, [Kleine risico's, ingrijpende maatregelen](#), *ESB*, 19 maart 1999, blz. 216.

4 Zie bijvoorbeeld A.M. Reitsma, [Een leugen om bestwil](#), *ESB*, 2 februari 2001, blz. 97.